

Salamon Konrád

Bevezető gondolatok

Salamon Konrád: Nemzeti torzsalkodás vagy magyar jövő?

A tanulmánykötet a 20. századi magyar történelem máig vitás kérdéseit tárgyalja a politikai oldalak iránt semleges tények, valamint a korszak meghatározó személyiségeinek a véleménye alapján. Nagyon fontosnak és tanulságosnak tartom ugyanis, hogy elgondolkozzunk ifj. Andrássy Gyula, Bethlen István, Bibó István, Illyés Gyula, Jászi Oszkár, Károlyi Mihály, Kodály Zoltán, Kovács Imre, Márai Sándor, Móricz Zsigmond, Németh László, Prohászka Ottokár, Szabó Dezső, Szekfű Gyula, Teleki Pál és más jeles személyiségeknek a történteket értékelő korabeli megállapításairól, illetve visszatekintéseiről. Az ő iránymutatásukkal közelebb juthatunk szerencsétlen fordulatokkal, útvesztésekkel teli 20. századi történelmünknek egy nemzeti közmegegyezés alapján álló bemutatásához. Ez ugyanis előfeltétele annak, hogy minél szélesebb körű magyar együttműködés jöjjön létre, amely az örökké változó, kihívásokkal teli világban a nemzeti megmaradás legfontosabb biztosítéka.

Az 1919 és 1989 közti hetven év a magyar történelem legnagyobb vesztességekkel járó időszaka. Két világháború veszteseként át kellett élni: az első után az ország kegyetlen megcsonkítását, a másodikban pedig a maradék ország jelentős részének, a nemzeti vagyon több mint 40%-ának az elpusztítását. Ezekhez járultak a gyakori véres politikai hatalomváltások: vörösterror, fehérterror, jobboldali ellenforradalmi konszolidáció, náci megszállás, nyilas rémuralom, szovjet hódoltság és kommunista diktatúra, majd 1956-ban a világ első győztes antikommunista forradalmának kegyetlen eltiprása és a rá következő kommunista ellenforradalmi konszolidáció. Az erőszakos politikai változások és ellenforradalmi korszakok során a társadalom minden rétege sérült; tömegesen kaptak és adtak sebeket. A kommunista rendszer 1989-es bukása után pedig ebben a nagyon meggyötört és megosztott magyar társadalomban megindult egy szerencsétlen vita a Horthy-féle fehér, illetve a Kádár-féle vörös ellenforradalmi korszakok értékeléséről. A két zsákutcás rendszert ki-ki igyekszik minél nagyszerűbbé kozmetikázni, nem feledkezve meg az ellenfél besározásáról sem. Szomorúan kell látnunk azt is, hogy az őszirózsás forradalom századik évfordulóján folytatódott annak rágalmazása, és a

rákövetkező ellenforradalom dicsőítése. Ez az eltorzult felfogás eleve lehetetlenné teszi, hogy történelmünk minden 20. századi értékét becsülni tudjuk. Sőt a felelősök, a bűnbakok keresése nemzeti múltunk egyre több személyiségét bélyegzi árulónak, illetve eseményét szégyenletesnek – mind a bal-, mind a jobboldalról. E bűnbakkeresés oka, hogy a megrendítő nemzeti veszteségeket lelkileg könnyebb elviselni, ha árulókat nevezhetünk meg, mint vereségeink fő okozóit, s tehetetlen keserűségünket az ő szidalmazásukkal, gyalázásukkal csillapíthatjuk. S ha árulók vannak, akkor már könnyű hősöket is teremteni. Így lesznek az első világháborús vereség utáni reménytelen helyzettel csak részben megbirkózni tudó forradalmárokból árulók, majd a kilátástalan egymás közti küzdelmektől meggyötört, nyugalomra vágyó társadalom élére kerülő középszerű ellenforradalmárokból hősök.

Az elmondottak kapcsán ne feledkezzünk meg arról, hogy nemzeti szempontból is nagyon kártékony, ha a magyar múlt fontos eseményeit folyamatosan rágalmazzuk, mert ha egyre több lesz az ún. áruló, az *nemzeti öngyűlölet*hez vezet. S itt azon sem árt elgondolkodni, hogy szomszédaink – igaz, nálunk szerencsésebb – történelmében nincsenek (vagy alig vannak) árulók. Egymással szemben álló elődeikről azt mondják: azért vitatkoztak, hogy a nemzet számára a lehető legjobb megoldást megtalálják.

A tanulmányokban arról is szó esik, hogy az ellenforradalmi rendszerek zsákutcát jelentenek, mert képtelenek a szükséges érdemi reformokat megvalósítani. Márpedig az emberiség története abból áll, hogy az ember folyamatosan elviselhetőbbé, jobbá, kényelmesebbé teszi környezetét, azaz állandóan reformál. A reformáció idején fogalmazódott meg, hogy az egyházat állandóan reformálni kell. Ez igaz, de a világi intézményekre még inkább, mert azok változékonyabbak az egyháziaknál. Ezért szerencsétlen és életidegen az ellenforradalmárok viszolygása a reformoktól, mely abból a téves következtetésből fakad, hogy a reformok forradalmakhoz vezethetnek, holott fordítva igaz: az elmulasztott reformok miatt éleződtek ki a forradalmakhoz vezető ellentétek. A 20. század eleji magyar helyzet külön sajátossága, hogy a reformok legnevesebb ellenzői – az állandó reformálás szükségességét csak a római egyházra értő – reformátusok voltak: Tisza István, Horthy Miklós, Bethlen István.

A kötetben olvasható tanulmányok áttekintik az 1867-es kiegyezés után, nemegyszer külső kényszer hatására bekövetkező útvesztéseinket, s ezeknek a belső ellentéteket kiélező hatását. Foglalkoznak az első világháború előtti begyepesedett konzervativizmussal, amely elmulasztotta a szükségessé vált érdemi reformok bevezetését, s ezzel ugyancsak mélyítette a magyar társadalom megosztottságát. Bemutatja az őszirózsás forra-

dalomnak és az első köztársaságnak a parlamentáris demokrácia megteremtése érdekében tett erőfeszítéseit, valamint a győztesek területrabló kíméletlenségét, amely lehetetlenné tette a demokratikus kibontakozás folytatódását, s a belső elégedetlenség fokozásával hozzájárult mind a bal-, mind a jobboldalon a szélsőségesek megerősödéséhez: a vörösterror, majd a fehérterror létrejöttéhez.

Külön tanulmány foglalkozik az 1918 és 1920 közötti, politikai fordulatokban gazdag időszak történetével, amely a háborús vereségtől a trianoni békediktátumig terjedő időszakot elemzi, feltárva a változások valóságos okait. Ezt követően pedig egy „szöveggyűjtemény" olvasható arról, hogy a korabeli magyar társadalom jeles személyiségei – József főhercegtől Hóman Bálinton és Herczeg Ferencen át Babits Mihályig és Kosztolányi Dezsőig – milyen egyetértéssel fogadták az őszirózsás forradalmat és az első köztársaságot. A Trianon előzményeit áttekintő tanulmány a Magyarország megcsonkításához vezető külső és belső okokat tárgyalja, míg a következő Trianon és a földreform kérdéskörét tekinti át. A Károlyi Mihály drámájával foglalkozó elemzés pedig a forradalom és a politika erkölcsi kérdéseiről gondolkodtat el. Ezt követően a fehérterror tényeivel szembesülhetünk. A két világháború közti korszakról Illyés Gyula, Márai Sándor és Németh László nagyon is elgondolkodtató írásai alapján kapunk tanulságos képet, akik idejekorán rávilágítottak az ellenforradalmi rendszer hiányosságaira. Mindezt elmélyítik azok a megállapítások, amelyeket Németh László szárszói beszédében, illetve 1956-os írásaiban olvashatunk. Ezek a társadalmi-politikai kérdésekről megfogalmazott, határozott bírálatok figyelmeztetnek arra is: elengedhetetlenül szükséges, hogy a politikai vezetők a nemzeti sorskérdésekről rendszeresen kikérjék az adott korszak legnagyobb szellemeinek a véleményét. Ennek fontosságára ugyancsak Németh László hívta fel a figyelmet: A „szellem emberének (már a Bibliában is) joga s kötelessége: a politikust, ha szólítja, az igazságról tájékoztatni, a politika támasztotta fogalomzavarban a fogalmakat tisztán felmutatni."[1] Az 1943-as szárszói tanácskozással és az utána kibontakozó eszmecserével foglalkozó tanulmány a jövő lehetséges útjait kereső, de a népi mozgalmat is megosztó komoly vitát mutatja be, amelynek során a közismert Erdei Ferenc–Németh László ellentét mellett harmadikként megfogalmazódott Kovács Imrének az előző kettőtől eltérő álláspontja is.

Az utolsó előtti eszmefuttatás áttekinti a bizánci hagyomány, a szélsőbaloldaliság és a tömegdemokrácia kérdéskörét. A kötet zárótanul-

[1] Németh László: *Kiadatlan tanulmányok.* Bp. 1968. I. 288.

mánya napjaink társadalmi-politikai megosztottsága felől tárgyalja és összegzi az eddig elmondottakat, miszerint a nemzeti megmaradás érdekében meg kell békülnünk és ki kell egyeznünk 20. századi múltunkkal, hogy egy új magyar összefogást teremthessünk. Ennek kimunkálásához adhatnak ötleteket a befejező töprengések.

Tanulmányaim legtöbb témáját azért választottam, mert felháborítottak azok a valótlanságok és rágalmak, amelyeket a pártállami korszakban a népi írókról és mozgalmukról, 1989 után pedig az őszirózsás forradalomról és az első köztársaságról terjesztettek. Az igazságtalanság miatti felháborodásomból következően véleményem mindig különbözött a hatalmon lévő politikai irányzatok egyoldalú felfogásától, mert a tények alapján megfogalmazható igazság megírására törekedtem. Igyekezve megfelelni a Tinódi Sebestyén által 1554-ben megfogalmazottaknak: „sem adományért, sem barátságért, sem félelemért hamisat be nem írtam, – az mi keveset írtam, igazat írtam." Történészi pályám tehát nem lehetett sikeres, de az általam feldolgozott témák iránt érdeklődők haszonnal olvashatják írásaimat.

Mivel tanulmányaim különböző módokon és oldalakról megközelítve foglalkoznak ugyanazon témákkal, elkerülhetetlen az ismétlődések előfordulása. Ugyanakkor a változó szempontok, az egyes témák különböző megközelítései elősegíthetik történelmünk e máig vitás eseményeinek alaposabb megismerését és megértését, továbbá hozzájárulhatnak ahhoz, hogy múltunk jobb- és baloldali értékeit egyaránt megbecsüljük. Ennek érdekében meg kell haladnunk a 20. század gyakori és véres hatalomváltásai következtében kialakult gyűlölködést, amelyet nem szítani, hanem csillapítani kellene, hogy az ellentétes politikai irányzatok – valódi értékeik kölcsönös megbecsülésével – eljuthassanak a már említett, minél szélesebb körű nemzeti együttműködéshez. XXIII . János pápát idézve: „Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt."

Salamon Konrád: Nemzeti torzsalkodás vagy magyar jövő?

A borítón Jakobi Anna: Vérszerződés

Magyar Napló Írott Szó Alapítvány
Budapest, 2022